

P. Geldhof, D. Vanysacker, *En de broodrenner, bij fietste verder. Het wielrennen in België tijdens WO II* (Leuven, Voorburg: Acco, 2005, 196 blz., € 21,50, ISBN 90 334 5815 2).

Het professionele wieleren in België in de Tweede Wereldoorlog: op het eerste gezicht lijkt dit een weinig gangbaar, bijna curieus onderwerp. Maar in tweede instantie biedt het verschillende perspectieven. Het levert niet alleen een bijdrage aan de algemene Belgische wielergeschiedenis, maar laat ook zien hoe een afgebakende groep mensen (wielrenners) en instellingen (wielerbonden, sportjournalistiek) zich in oorlogstijd gedroegen. Hoe manifesteerde de oorlog zich in het wieleren en, omgekeerd, hoe ging het wieleren met de oorlog om? De auteurs Patrieck Geldhof (conservator Belgisch Nationaal Wielermuseum in Roeselare) en Dries Vanysacker (geschiedenisdocent aan de KU Leuven) laten de lezer echter gissen naar een historiografische verantwoording van het onderwerp. De wielergeschiedenis laten zij vooralsnog voor zichzelf spreken.

Die geschiedenis beginnen zij – toepasselijk – met een proloog. Hierin komt de wielergeschiedenis vanaf het prilste begin tot aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog aan bod. Hoewel de proloog normaal gesproken de kortste etappe is, vormt het in dit geval het langste hoofdstuk van het boek. Echter niet verwonderlijk, aangezien de fiets in het midden van de negentiende eeuw is uitgevonden en het wedstrijdrennen niet lang op zich liet wachten. Was dit eerst nog exclusief de bezigheid van sportieve rijkelui op overdekte wielerbanen, vanaf circa 1900 (toen de fiets met afneembare rubberbanden was uitgerust en goedkoper was geworden) deden de broodrenners hun intrede: mannen uit ‘lagere’ milieus die voor de kost op het zadel zaten en straatkoersen reden. Succesvolle renners hoefden zich overigens niet helemaal zelf te bedruipen, want zij kregen hun materiaal gesponsord door bekende Franse fietsfabrikanten. De sportjournalistiek promoveerde de renners en zo ontstond al snel een driehoeksverhouding.

Met de Achttiendaagse Veldtocht in mei 1940 bezetten de Duitsers België en raakte het land definitief in oorlog. Wat betekende dit concreet voor de Belgische wielrenners? Het beoefenen van sport en het organiseren van wedstrijden werd niet verboden door de *Reichssportführer*. De renners konden gewoon doorkoersen. Maar er waren wel andere problemen. Er was gebrek aan materiaal, vooral fietsbanden, waardoor de prijzen stegen en de inkomsten daalden. Ook voedsel was schaars. Broodrenners hadden wel recht op extra bonnen. Een aantal legde zich echter toe op het smokkelen van onder meer fietsbanden en tabak, die zij tijdens hun trainingstochten probleemloos uit Frankrijk de grens overkregen. De renners konden namelijk een pas van de wielerbond overleggen waardoor zij vrijgesteld werden van strenge controle. Anderen gingen in het verzet. Veel renners ontsnapten aan de verplichte tewerkstelling in Duitsland. Sommige broodrenners mochten zelfs in Duitsland rijden voor een groot publiek van tewerkgestelde Belgen, die dolenthousiast waren. En dat was dan ook de taak van de renners in het thuisland: zij zorgden voor vermaak. Het aantal kermiskoersen en criteria (rondjes om de kerk rijden) nam enorm toe; zodanig dat de sportjournalistiek op ingrijpen van de wielerbond aandrong.

De wielerbond zelf begon in de Tweede Wereldoorlog aan een nieuw hoofdstuk. De 'Ligue Vélocipédique Belge' (LVB) was sinds de oprichting in 1882 verdeeld in een Vlaams en een Waals kamp, die elkaar vanwege taalkwesties bestreden. In 1942 vond eindelijk verzoening plaats en werd de bond na een jaar onderhandelen gefederaliseerd, wat de uniformiteit van de regelgeving ten goede kwam. De sportjournalistiek vervulde zijn taak als chroniqueur en criticaster en ageerde vooral na de oorlog tegen het volgens hem slechte wielerklimaat.

De auteurs zijn erin geslaagd een samenhangend verhaal te maken. Hoewel er veel namen en jaartallen voorbijkomen en er dikwijls tijdsprongen worden gemaakt, keren de belangrijkste spelers en kwesties steeds terug. Naarmate het boek vordert, wordt het beeld helderder. Het hoofdstuk 'de organisatie van een wegwedstrijd' bijvoorbeeld verhaalt gedetailleerd hoe het er in de praktijk aan toeging. Bovendien doen de auteurs er goed aan, de verhalen vast te leggen van de nu bejaarde renners. Wel had ik iets meer willen lezen over de positie van wielrennen in vergelijking met andere volkssporten in België en de meningen van doorsnee Belgen. Tot slot ben ik nog steeds benieuwd naar het doel van het boek. Zonder inleiding van de auteurs lijkt het boek misschien meer op een journalistiek verslag, terwijl dit met de onderliggende vragen niet zo hoeft te zijn.

Cristel R. Stolk

J. Vos, *'Het doorgestreepte blijft te lezen'. De holocaust en de kunsten in Nederland* (Assen: Van Gorcum, [S. l.]: Stichting kunstenaarsverzet 1942-1945, 2004, 153 blz., € 22,50, ISBN 90 232 4046 4).

Ruim vijftig jaar nadat de verschrikkingen van de holocaust duidelijk zijn geworden, komt een inventarisatie uit van Nederlandse kunstwerken waarin die gebeurtenis een grote rol speelt. Is dat te laat of gewoonweg nog te vroeg? De totstandkoming van het boek heeft ook directe banden met de oorlog, want het was de nog steeds bestaande Stichting kunstenaarsverzet 1942-1945 die opdracht tot het onderzoek gaf. De auteur heeft duidelijk geworsteld met de opdracht, want 'de beleefde werkelijkheid tijdens de holocaust [was] onuitsprekelijk, onbeschrijflijk, onverbeeldbaar.' Dat is een slechte start. En zijn poging om enige historici met betrekking tot de holocaust te duiden, loopt uit op een pleidooi voor een 'psychodynamische en psychobiografische benadering.'

Vos geeft eerlijk toe dat niet naar volledigheid is gestreefd, maar wel naar een integrale benadering van de kunsten. Onduidelijk is waarom een streven naar volledigheid de inhoudelijke verkenning en weloverwogen ordening in de weg zou staan; je kunt pas echt ordenen als je alles hebt. De auteur had gewoon te weinig tijd om alles te doen, maar hij dekt zich wel erg in met passages als 'Kortom, er is afgezien van strikt afbakenende, beperkende of graderende definities.'

Na de min of meer theoretische inleiding volgt een hoofdstuk over herinnering en verwerking, over herdenking en distantie om te eindigen met het hoofdstuk trauma en transmissie. Bij herinnering en verwerking staan de directe getuigenissen centraal, meestal in de vorm van egodocumenten, maar ook naoorlogse poëzie, gebaseerd op oorlogs-

De wielerbond zelf begon in de Tweede Wereldoorlog aan een nieuw hoofdstuk. De 'Ligue Vélocipédique Belge' (LVB) was sinds de oprichting in 1882 verdeeld in een Vlaams en een Waals kamp, die elkaar vanwege taalkwesties bestreden. In 1942 vond eindelijk verzoening plaats en werd de bond na een jaar onderhandelen gefederaliseerd, wat de uniformiteit van de regelgeving ten goede kwam. De sportjournalistiek vervulde zijn taak als chroniqueur en criticaster en ageerde vooral na de oorlog tegen het volgens hem slechte wielerklimaat.

De auteurs zijn erin geslaagd een samenhangend verhaal te maken. Hoewel er veel namen en jaartallen voorbijkomen en er dikwijls tijdsprongen worden gemaakt, keren de belangrijkste spelers en kwesties steeds terug. Naarmate het boek vordert, wordt het beeld helderder. Het hoofdstuk 'de organisatie van een wegwedstrijd' bijvoorbeeld verhaalt gedetailleerd hoe het er in de praktijk aan toeging. Bovendien doen de auteurs er goed aan, de verhalen vast te leggen van de nu bejaarde renners. Wel had ik iets meer willen lezen over de positie van wielrennen in vergelijking met andere volkssporten in België en de meningen van doorsnee Belgen. Tot slot ben ik nog steeds benieuwd naar het doel van het boek. Zonder inleiding van de auteurs lijkt het boek misschien meer op een journalistiek verslag, terwijl dit met de onderliggende vragen niet zo hoeft te zijn.

Cristel R. Stolk

J. Vos, *'Het doorgestreepte blijft te lezen'. De holocaust en de kunsten in Nederland* (Assen: Van Gorcum, [S. l.]: Stichting kunstenaarsverzet 1942-1945, 2004, 153 blz., € 22,50, ISBN 90 232 4046 4).

Ruim vijftig jaar nadat de verschrikkingen van de holocaust duidelijk zijn geworden, komt een inventarisatie uit van Nederlandse kunstwerken waarin die gebeurtenis een grote rol speelt. Is dat te laat of gewoonweg nog te vroeg? De totstandkoming van het boek heeft ook directe banden met de oorlog, want het was de nog steeds bestaande Stichting kunstenaarsverzet 1942-1945 die opdracht tot het onderzoek gaf. De auteur heeft duidelijk geworsteld met de opdracht, want 'de beleefde werkelijkheid tijdens de holocaust [was] onuitsprekelijk, onbeschrijflijk, onverbeeldbaar.' Dat is een slechte start. En zijn poging om enige historici met betrekking tot de holocaust te duiden, loopt uit op een pleidooi voor een 'psychodynamische en psychobiografische benadering.'

Vos geeft eerlijk toe dat niet naar volledigheid is gestreefd, maar wel naar een integrale benadering van de kunsten. Onduidelijk is waarom een streven naar volledigheid de inhoudelijke verkenning en weloverwogen ordening in de weg zou staan; je kunt pas echt ordenen als je alles hebt. De auteur had gewoon te weinig tijd om alles te doen, maar hij dekt zich wel erg in met passages als 'Kortom, er is afgezien van strikt afbakenende, beperkende of graderende definities.'

Na de min of meer theoretische inleiding volgt een hoofdstuk over herinnering en verwerking, over herdenking en distantie om te eindigen met het hoofdstuk trauma en transmissie. Bij herinnering en verwerking staan de directe getuigenissen centraal, meestal in de vorm van egodocumenten, maar ook naoorlogse poëzie, gebaseerd op oorlogs-